

corporalis, tamquam inferior, per spirituales, tamquam superiores, est producta.

2. Præterea. Diversitas effectuum demonstrat diversitatem causarum: quia idem semper facit idem. Si ergo omnes creaturæ tam spirituales, quam corporales sunt immediate à Deo productæ, nulla esset inter creaturas diversitas, nec una magis distaret à Deo quam alia: quod patet esse falsum, cum propter longè distare à Deo dicat Philosophus (II. de gen. & cor. text. 59.) quædam corruptibilia esse.

3. Præterea. Ad producendum effectum finitum non requiritur virtus infinita. Sed omne corpus finitum est. Ergo per finitam virtutem spirituales creaturæ produci potuit, & productum fuit: quia in talibus non differt esse, & posse: præsertim quia nulla dignitas competens alicui secundum suam naturam ei denegatur, nisi forte ob culpam suam.

Sed contra est quod dicitur Genes. 1. 1. *In principio creavit Deus celum, & terram*: per quæ creatura corporalis intelligitur. Ergo creatura corporalis est immediate à Deo producta.

Respondeo dicendum, quod quidam posuerunt gradatim res à Deo processisse, ita scilicet quod ab eo immediate processit prima creatura, & illa produxit aliam, & sic inde usque ad creaturam corpoream.

Sed hæc positio est impossibilis: quia prima corporalis creaturæ productio est per creationem, per quam etiam ipsa materia producitur. (a) Imperfectum enim est priusquam perfectum in fieri. Impossibile est autem aliquid creati nisi à solo Deo.

Ad cuius evidentiam considerandum est, quod quanto aliqua causa est superior, tanto ad plura se extendit in causando. Semper autem id quod substat in rebus, invenitur communius quam id quod informat, & restringit ipsam, sicut esse quam vivere, & vivere quam intelligere, & materia quam forma. Quanto ergo aliquid est magis substratum, tanto à superiori causa directe procedit. Id ergo quod est primo substratum in omnibus, propriè pertinet ad causalitatem supremæ causæ. Nulla igitur secunda causa potest aliquid producere, non præsupposito in re productæ aliquo quod causatur à superiori causa. Creatio autem est productio alicuius rei secundum suam totam substantiam, nullo præsupposito, quod sit vel increatum, vel ab aliquo creatum. Unde relinquatur quod nihil potest aliquid creare nisi solus Deus, qui est prima causa. Et ideo, ut Moyses ostendebat, corpora omnia immediate à Deo creata, dixit: *In principio creavit Deus celum, & terram*.

Ad primum ergo dicendum, quod in productione rerum est aliquis ordo; non quidem ut una creatura creetur ab alia, hoc enim impossibile est; sed ita quod ex divina sapientia diversi gradus in creaturis constituantur.

Ad secundum dicendum, quod ipse Deus unus absque sui simpliciteri detrimento diversorum cognoscitivus est, ut supra ostensum est (quæst. XIV. art. 11. & quæst. XV. art. 1.) & ideo etiam est secundum diversâ cognita diversorum productorum causa per suam sapientiam; sicut & artifex, apprehendendo diversâ formas, producit diversâ artificiatâ.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad primum ergo dicendum, quod in productione rerum est aliquis ordo; non quidem ut una creatura creetur ab alia, hoc enim impossibile est; sed ita quod ex divina sapientia diversi gradus in creaturis constituantur.

Ad secundum dicendum, quod ipse Deus unus absque sui simpliciteri detrimento diversorum cognoscitivus est, ut supra ostensum est (quæst. XIV. art. 11. & quæst. XV. art. 1.) & ideo etiam est secundum diversâ cognita diversorum productorum causa per suam sapientiam; sicut & artifex, apprehendendo diversâ formas, producit diversâ artificiatâ.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

Ad tertium dicendum, quod quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciendi: quia unum & idem aliter fit à majori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Unde nulli creaturæ competere potest.

materia à quo speciem recipit. Non ergo formæ corporales sunt ab Angelis, sed à Deo.

Respondeo dicendum, quod opinio fuit quorundam, quod omnes formæ corporales derivantur à substantiis spiritualibus, quas Angelos dicimus. Et hoc quidem dupliciter aliqui posuerunt.

Plato enim posuit, formas quæ sunt in materia corporali, derivari, & formari à formis sine materia subsistentibus per modum participationis cuiusdam. Ponebat enim hominem quemdam immaterialiter subsistentem, & similiter equum, & sic de aliis ex quibus constituntur hæc singularia sensibilia, secundum quod in materia corporali remanet quædam impressio ab illis formis separatis per modum assimilationis cuiusdam, quam participationem vocabat. Et secundum ordinem formarum ponebant Platonicus ordinem substantiarum separatarum; puta quod una substantia separata est quæ est equus, quæ est causa omnium equorum, supra quam est quædam vita separata, quam dicebant per se vitam, & causam omnium vitæ; & ulterius quamdam quam nominabant ipsum esse, & causam omnium esse.

Avicenna vero, & quidam alii non posuerunt, formas rerum corporalium in materia per se subsistere, sed solum in intellectu. A formis ergo in intellectu creaturarum spiritualium existentibus, quas quidem ipsi intelligentias, nos autem Angelos dicimus, dicebant procedere omnes formas quæ sunt in materia corporali, sicut à formis quæ sunt in mente artificis, procedunt formæ artificiarum.

Et in idem videtur recte quod quidam moderni heretici ponunt, dicentes quidem Deum creatorem omnium, sed materiam corporalem à diabolo formatam, & per varias species distinctam.

Omnes autem hæc opiniones ex una radice processisse videntur. Quærebant enim causam formarum, ac si ipsæ formæ fierent secundum seipsas.

Sed, sicut probat Aristoteles in VII. Metaph. (text. 26. & 27.) id quod proprie fit, est compositum. Formæ autem corruptibilium rerum habent ut aliquando sunt, aliquando non sunt, absque hoc quod ipsæ generentur, aut corruptantur, sed compositis generatis, aut corruptis: quia etiam formæ non habent esse, sed composita habent esse per eas: sic enim aliquid competit fieri, sicut & esse. Et ideo cum simile fiat à suo simili, non est quærenda causa formarum corporalium aliqua forma immaterialis, sed aliquod compositum, secundum quod hic igitur generatur ab

hoc igne. Sic igitur formæ corporales causantur, non quasi influxu ab aliqua immateriali forma, sed quasi materia reducta de potentia in actum ab aliquo agente composito. Sed quia agens compositum, quod est corpus, movetur à substantia spirituali creata, ut Augustinus dicit III. de Trinit. cap. 1v. & vs sequitur ulterius quod etiam formæ corporales à substantiis spiritualibus deriventur, non tanquam influentibus formas, sed tanquam moventibus ad formas. Uterius autem reducuntur in Deum sicut in primam causam etiam species angelici intellectus, quæ sunt quædam feminales rationes corporalium formarum.

In prima autem corporalis creaturæ productione non consideratur aliqua transmutatio de potentia in actum: & ideo formæ corporales quas in prima productione corporales habuerunt, sunt immediate à Deo productæ, cui soli ad nutum obediunt materia tanquam propriæ causæ. Unde ad hoc significandum Moyses singulis operibus præmittit: *Dixit Deus*: Fiat hoc vel illud, in quo significatur formatio rerum per Verbum Dei facta, à quo secundum Augustinum (tract. 1. in Joann. à med. & I. super Genes. ad litt. cap. 1v.) est omnis forma, & compago, & concordia partium.

Ad primum ergo dicendum, quod Boetius intelligit per formas quæ sunt sine materia, rationes rerum, quæ sunt in mente divina, sicut etiam Apostolus dicit Hebr. xi. 3. *Fide* (a) *credimus, aptata esse facula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent*. Si tamen per formas quæ sunt sine materia, intelligit Angelos, dicendum est, quod ab eis veniunt formæ quæ sunt in materia: non per influxum, sed per motum.

Ad secundum dicendum, quod formæ participatæ in materia reducuntur non ad formas aliquas per se subsistentes rationis eiusdem, ut Platonicus posuerunt; sed ad formas intelligibiles vel intellectus angelici, à quibus per motum procedunt; vel ulterius ad rationes intellectus divini, à quibus etiam formatum semina sunt rebus creatis indita, ut per motum in actum educi possint.

Ad tertium dicendum, quod corpora cælestia causant formas in istis inferioribus, non influendo, sed movendo.

ultima abiguntur; ita remuneratio pro dignis operibus restituitur in ea luce que est extra mundum, & ibi quietis domiciliis sortitur. Differunt tamen quantum ad rationem ponendi. Nam Strabus, & Beda ponunt cælum empyreum ea ratione qua firmamentum, per quod cælum empyreum intelligunt; non in principio, sed secunda die dicitur factum. Basilius vero ea ratione ponit, ne videatur simpliciter Deus opus suum à tenebris inchoasse; quod Manichæi calumniantur, Deum veteris testamenti Deum tenebrarum nominantes.

Hæ autem rationes non sunt multum cogentes. Nam questio de firmamento, quod legitur factum in secunda die, aliter solvitur ab Augustino, & aliter ab aliis Sanctis. Questio autem de tenebris solvitur secundum Augustinum (l. sup. Gen. ad lit. cap. xv. & VII. cap. xxvi. i.) per hoc quod informitas, quæ per tenebras significatur, non præcisit duratione formationem, sed origine. Secundum alios vero, cum tenebræ non sint creatura aliqua, sed privatio lucis, divinæ sapientiæ attestatur, ut ea quæ productæ ex nihilo, primo in statu imperfectionis institueret, & postmodum ea perduceret ad perfectum.

Potest autem convenientior ratio sumi ex ipsa conditione gloriæ. Expectatur enim in futura remuneratione duplex gloria, scilicet spiritalis, & corporalis, non solum in corporibus humanis glorificandis, sed etiam in toto mundo innovando. Inchoata est autem spiritalis gloria ab ipso mundi principio in beatitudine Angelorum, quorum aequalitas Sanctis promittitur. Unde conveniens fuit ut etiam à principio corporalis gloria inchoaretur in aliquo corpore, quod etiam à principio fuerit absque servitute corruptionis, & mutabilitatis, & totaliter lucidum, sicut tota creatura corporalis expectatur post resurrectionem futura. Et ideo illud cælum dicitur empyreum, id est igneum, non ab ardore, sed à splendore.

Secundum est autem, quod Augustinus X. de civit. Dei (cap. ix. & xxvii.) dicit, quod Porphyrius discernebat à demonibus Angelos, ut ærea loca esse demonum, ætherea vero, vel empyrea diceret Angelorum. Sed Porphyrius, tanquam Platonius, cælum istud sidereum igneum esse existimabat; & ideo empyreum nominabat, vel æthereum, secundum quod nomen ætheris sumitur ab inflammatione, & non secundum quod sumitur à velocitate motus, ut Aristoteles dicit (l. de celo text. 22.) Quod pro tanto dictum sit, ne aliquis opinetur, Augustinum cælum empyreum posuisse, sicut nunc ponitur à modernis.

Ad primum ergo dicendum, quod cor-

(a) Nicolaj. cursum.

pora sensibilia sunt mobilia secundum ipsum statum mundi, quia per motum creatura corporalis procuratur elementorum multiplicatio. Sed in ultima consummatione gloriæ cessabit corporum motus: & talem oportuit esse à principio dispositionem cæli empyrei.

Ad secundum dicendum, quod satis probabile est quod cælum empyreum secundum quosdam, cum sit ordinatum ad statum gloriæ, non habet instantiam in inferiora corpora, quæ sunt sub alio ordine, utpote ordinata ad naturalem rerum (a) decursum.

Probabilis tamen videtur dicendum, quod sicut supremi Angeli, qui assunt, habent instantiam super medios, & ultimos, qui mittuntur quamvis ipsi non mittantur, secundum Dionysium (cap. viii. cæl. Hierarch.) ita cælum empyreum habet instantiam super corpora quæ moventur, licet ipsum non moveatur. Et propter hoc potest dici, quod influit in primum cælum, quod movetur, non aliquid transiens, & adveniens per motum, sed aliquid fixum, & stabile, puta virtutem continendi, & causandi, vel aliquid hujusmodi ad dignitatem, pertinentem.

Ad tertium dicendum, quod locus corporeus deputatur contemplationi, non propter necessitatem, sed propter congruitatem, ut exterior claritas interiori conveniat. Unde Basilius dicit (hom. 11. in hexam. à med.) quod ministrator spiritus non poterat degere in tenebris, sed in luce, & latius degendi sibi habitum possidebat.

Ad quartum dicendum, quod, sicut Basilius dicit (ibid.) constat factum esse cælum redundantem conclusum, habens corpus spissum, & adeo validum, ut possit ea quæ extrinsecus habentur, ab interioribus separare. Ob hoc necessario post se regionem reliquam carentem luce constituit, utpote fulgore, qui superadiabat, excluso.

Sed quia corpus firmamenti, etsi sit solidum, est tamen diaphanum, quod lumen stellarum videmus non obstantibus mediis cælis) potest aliter dici, quod habet lucem cælum empyreum non condensatam, ut radios emittat, sicut corpus Solis, sed magis subtililem; vel habet claritatem gloriæ, quæ non est conformis cum claritate naturali.

AR-

ARTICULUS IV.

340

Utrum tempus sit concretatum materie informi.

II. dist. xii. quest. 1. art. 5.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod tempus non sit concretatum materie informi. Dicit enim Augustinus XII. Confess. (cap. xii.) ad Deum loquens: Duo reperio, que scissili carentia temporibus, scilicet materiam primam corporalem, & naturam angelicam. Non ergo tempus est concretatum materie informi.

1. Præterea. Tempus dividitur per diem, & noctem. Sed à principio nec nox, nec dies erat, sed postmodum, cum divisi Deus lucem à tenebris. Ergo à principio non erat tempus.

2. Præterea. Tempus est numerus motus firmamenti, quod legitur factum secundo die. Ergo non à principio erat tempus.

3. Præterea. Motus est prior tempore. Magis igitur debebat numerari inter primo creata quam tempus.

4. Præterea. Sicut tempus est mensura extrinseca, ita & locus. Non ergo magis debet computari inter primo creata tempus, quam locus.

Sed contra est quod Augustinus dicit super Genes. ad lit. (imperf. cap. 111.) quod spiritalis, & corporalis creatura est creata in principio temporis.

Respondet dicendum, quod communiter dicitur, quatuor esse primo creata, scilicet naturam angelicam, cælum empyreum, materiam corporalem informem, & tempus.

Sed attendendum est, quod hoc dictum non procedit secundum Augustini opinionem. Augustinus enim (loco cit. in arg. 1.) ponit duo primo creata, scilicet naturam angelicam, & materiam corporalem, nulla mentione facta de celo empyreo. Hæc autem duo, scilicet natura angelica, & materia informis, præcedunt formationem non duratione, sed natura: & sicut natura præcedunt formationem, ita etiam & motus, & tempus. Unde tempus non potest eis connumerari.

Procedit autem prædicta enumeratio secundum opinionem aliorum Sanctorum potentium, quod informitas materie duratione præcisit formationem; & tunc pro illa duratione necesse est ponere tempus aliquod aliter enim mensura durationis accipi non posset.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus hoc dicit ea ratione qua natura angeli-

(a) Nicolajus addit dici.

ca, & materia informis præcedunt origine, seu natura tempus.

Ad secundum dicendum, quod sicut secundum alios Sanctos materia erat quodammodo informis, & postea fuit formata; ita tempus quodammodo fuit informe, & postmodum formatum, & distinctum per diem, & noctem.

Ad tertium dicendum, quod si motus firmamenti non statim à principio incepit, tunc tempus quod præcisit, non erat numerus motus firmamenti, sed cujuscumque primi motus. Accidit enim temporis quod sit numerus motus firmamenti, in quantum hic motus est primus motuum. Si autem esset alius motus primus, illius motus esset tempus mensura, quia omnia mensurantur primo sui generis. Oportet autem dicere, statim à principio fuisse aliquem motum ad minus secundum successione conceptionum, & affectionum in mente aliqua. Motum autem non est intelligere sine tempore, cum nihil aliud sit tempus quam numerus prioris, & posterioris in motu.

Ad quartum dicendum, quod inter primo creata computantur ea que habent generalem habitudinem ad res: & ideo computari debuit tempus, quod habet rationem communis mensuræ, non autem motus, qui comparatur solum ad subiectum mobile.

Ad quintum dicendum, quod locus intelligitur in celo empyreo omnia continente. Et quia locus est de permanentibus, concretum est totus simul; tempus autem, quod non est permanentis, concretum est in suo principio, sicut etiam modo nihil est accipere in actu de tempore nisi nunc.

QUÆSTIO LXVII.

De opere distinctionis secundum se,

in quatuor articulis divisæ.

Consequenter considerandum est de opere distinctionis secundum se; & primo de opere primæ diei; secundo de opere secundæ diei; tertio de opere (a) tertie.

Circa primum quaruntur quatuor. Primo, utrum lux proprie in spiritalibus dici possit.

Secundo, utrum lux corporalis sit cognita.

Tertio, utrum sit qualitas.

Quarto, utrum conveniens fuerit prima die fieri lucem.

AR-

ARTICULUS II.

338

Utrum una sit materia informis omnium corporalium.

1. dist. xii. art. 1. & II. cont. cap. xvi. §. 2. & opus. xii. cap. lxxi. & opus. xvi. cap. viii. & opus. xlii. cap. xiv. & xv. & i. cal. Hierar. lect. 6.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod una sit materia informis omnium corporalium. Dicit enim Augustinus XII. Confes. (cap. xii.) *Duo reperio quæ fecisti: unum quod erat formatum; alterum quod erat informe.* Et hoc dicit esse terram invisibilem, & incompositam, per quam dicit significari materiam rerum corporalium. Ergo una est materia omnium corporalium.

2. Præterea. Philosophus dicit in V. Metaphys. (text. 10.) quod illa quæ sunt unum in genere, sunt unum in materia. Sed omnia corporalia conveniunt in genere corporis. Ergo omnium corporalium est una materia.

3. Præterea. Diversus actus sit in diversa potentia, & unus in una. Sed omnium corporum est una forma, scilicet corporeitas. Ergo omnium corporalium est materia una.

4. Præterea. Materia in se considerata est solum in potentia. Sed distinctio est per formas. Ergo materia in se considerata est una tantum omnium corporalium.

Sed contra. Quæcumque conveniunt in materia, sunt tranmutabilia ad invicem, & agunt, & patiuntur ad invicem, ut dicitur in I. de generatione (à text. 50. usque ad 54.) Sed corpora celestia, & inferiora non sic se habent ad invicem. Ergo eorum materia non est una.

Respondeo dicendum, quod circa hoc fuerunt diversæ opiniones Philosophorum. Plato enim, & omnes Philosophi ante Aristotelem posuerunt omnia corpora esse de natura quatuor elementorum. Unde cum quatuor elementa communicent in una materia, ut mutua generatio, & corruptio in eis ostendit, per consequens sequeretur quod omnium corporum sit materia una. Quod autem quedam corpora sint incorruptibilia, Plato (in Timæo à prim.) adscribebat non conditioni materie, sed voluntati artificis, scilicet Dei, quem introducit corporibus celestibus dicentem: *Natura vestra est dissolubilis, voluntas autem mea indissolubilis: quia voluntas mea major est nexu vestro.*

Hanc autem positionem Aristoteles (Lib. I. de celo à text. 5. usque ad 19.) reprobat per motus naturales corporum. Cum enim corpus celeste habeat naturalem motum di-

versum à naturali motu elementorum, sequitur quod ejus natura sit alia à natura quatuor elementorum. Et sicut motus circularis, qui est proprius corporis celestis, caret contrarietate; motus autem elementorum sunt invicem contrarii (ut qui est sursum, ei qui est deorsum); ita corpus celeste est absque contrarietate, corpora vero elementaria sunt cum contrarietate. Et quia corruptio, & generatio sunt ex contrariis, sequitur quod secundum suam naturam corpus celeste sit incorruptibile, elementa vero sint corruptibilia.

Sed, non obstante hac differentia corruptibilitatis, & incorruptibilitatis naturalis, Avicenna posuit unam materiam omnium corporum, attendens ad unitatem formæ corporalis. Sed si forma corporeitatis esset una forma per se, cui supervenirent aliæ formæ, quibus corpora distinguuntur, haberet necessitatem quod dicitur, quia illa forma immutabiliter materie inheret: & quantum ad illam esset omne corpus incorruptibile; sed corruptio accideret per remotionem sequentium formarum, quæ non esset corruptio simpliciter, sed secundum quid: quia privationi subterneretur aliquod ens actu: sicut etiam accidebat antiquis Naturalibus, qui ponebant subiectum corporum aliquod ens actu, puta ignem, aut aerem, aut aliquid hujusmodi.

Supposito autem quod nulla forma quæ sit in corpore corruptibilis, remaneat, ut subtrahatur generationi, & corruptioni, sequitur de necessitate quod non sit eadem materia corporum corruptibilium, & incorruptibilium. Materia enim secundum id quod est, est in potentia ad formam. Oportet ergo quod materia secundum se considerata sit in potentia ad formam omnium illorum quorum est materia communis. Per unam autem formam non fit in actu nisi quantum ad illam formam. Remanet ergo in potentia quantum ad omnes alias formas. Nec hoc excluditur, si una illarum formarum sit perfectior, & continens in se virtute alias: quia potentia, quantum est de se, indifferenter se habet ad perfectum, & imperfectum. Unde sicut quando est sub forma imperfecta, est in potentia ad formam perfectam, ita è converso. Sic ergo materia, secundum quod est sub forma incorruptibilis corporis, erit adhuc in potentia ad formam corruptibilis corporis: & cum non habeat eam in actu, erit simul sub forma, & privatione: quia carentia formæ in eo quod est in potentia ad formam, est privatio. Hęc autem dispositio est corruptibilis corporis. Impossibile ergo est quod corpus corruptibilis, & incorruptibilis, per naturam sit una materia.

Nec tamen dicendum est, ut Averroes

fin.

ARTICULUS III.

339

Utrum cælum empyreum sit concretum materie informi.

II. dist. xii. art. 5.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod cælum empyreum non sit concretum materie informi. Cælum enim empyreum, si est aliquid, oportet quod sit corpus sensibile. Omne autem corpus sensibile est mobile: cælum autem empyreum non est mobile: quia motus ejus deprehenderetur per motum alijus corporis apparentis, quod minime apparet. Non ergo cælum empyreum est aliquid materie informi concretum.

2. Præterea. Augustinus dicit in III. de Trinitate (cap. iv. & v.) quod *inferiora corpora per superiora quodam ordine reguntur.* Si ergo cælum empyreum est quoddam supremum corpus, oportet quod habeat aliquam influentiam in hæc inferiora corpora. Sed hoc non videtur, præsertim si ponatur immobile, cum nullum corpus moveat nisi motum, non est ergo cælum empyreum materie informi concretum.

3. Si dicatur, quod cælum empyreum est locus contemplationis, non ordinatum ad naturales effectus; contra Augustinus dicit in IV. de Trinitate (cap. xx. parum à med.) quod *nos secundum quod mente aliquod æternum capimus, non in hoc mundo sumus.* Ex quo patet quod contemplatio mentem supra corporalia elevat. Non ergo contemplationis locus corporeus deputatur.

4. Præterea. Inter corpora celestia invenitur aliquod corpus partim diaphanum, & partim lucidum, scilicet cælum sidereum. Invenitur etiam aliquod cælum totum diaphanum, quod aliqui nominant cælum aqueum, vel crystallinum. Si ergo est aliud superius cælum, oportet quod sit totum lucidum. Sed hoc esse non potest: quia sic continue ac illuminaretur, nec unquam nox esset. Non ergo cælum empyreum materie informi est concretum.

Sed contra est quod Strabus dicit (habetur in Glo. ord. ubi citatur non Strabus, sed Beda) quod cum dicitur, *In principio creavit Deus cælum, & terram, cælum dicitur, non visibile firmamentum, sed empyreum, id est igneum.*

Respondeo dicendum, quod cælum empyreum non invenitur positum nisi per auctoritates Strabi, & Bedæ, & iterum per auctoritatem Basilii.

In cujus positione quantum ad aliquid conveniunt, scilicet quantum ad hoc quod sit locus beatorum. Dicit enim Strabus, & etiam Beda (ibid.) quod *statim factum Angelis est replatum.* Basilus etiam dicit (in homil. 11. hexam. à med.) *Sicut damnati in tenebras*

Et 2

tingit (in Lib. de substantia orbis cap. 11.) quod ipsum corpus celeste est materia cæli, ens in potentia ad ubi, & non ad esse, & forma ejus est substantia separata, quæ unitur ei ut motor: quia impossibile est ponere aliquid ens actu, quin vel ipsum totum sit actus, & forma, vel habeat actum, seu formam. Remota ergo per intellectum substantia separata, quæ ponitur motor, si corpus celeste non est habens formam (quod est compositum ex forma, & subiecto formæ) sequitur quod sit totum forma, & actus. Omne autem tale est intellectum in actu: quod de corpore celesti dici non potest, cum sit sensibile. Reinquiritur ergo quod materia corporis celestis secundum se considerata non est in potentia nisi ad formam quam habet. Nec refert ad propositum, quæcumque sit illa, sive anima, sive aliquid aliud. Unde illa forma sic perficit illam materiam, quod nullo modo in ea remanet potentia ad esse, sed ad ubi tantum, ut Aristoteles dicit (Lib. I. de celo à text. 20. usque ad 32.) Et sic non est eadem materia corporis celestis, & elementorum, nisi secundum analogiam, secundum quod conveniunt in ratione potentie.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus sequitur in hoc opinionem Platonis non ponentis quintam essentiam. Vel dicendum, quod materia informis est una unitate ordinis, sicut omnia corpora sunt unum in ordine creaturæ corporeæ.

Ad secundum dicendum, quod si genus consideretur physice, corruptibilia, & incorruptibilia non sunt in eodem genere propter diversum modum potentie in eis, ut dicitur X. Metaph. (text. 26.) Secundum autem logicam considerationem est unum genus omnium corporum propter unam rationem corporeitatis.

Ad tertium dicendum, quod forma corporeitatis non est una in omnibus corporibus, cum non sit alia à formis, quibus corpora distinguuntur, ut dictum est (in corp. art.)

Ad quartum dicendum, quod cum potentia dicatur ad actum, ens in potentia est diversum ex hoc ipso quod ordinatur ad diversum actum: sicut visus ad colorem, & auditus ad sonum. Unde ex hoc ipso materia celestis corporis est alia à materia elementaria, quia non est in potentia ad formam elementaria.

QUÆSTIO LXVI.

De ordine creationis ad distinctionem,

in quatuor articulos divisa.

Deinde considerandum est de opere distinctionis: & primo considerandum est de ordine creationis ad distinctionem; secundo de ipsa distinctione secundum se.

Circum primum quaruntur quatuor.

Primo, utrum informitas materie præcesserit tempore formationem ipsius.

Secundo, utrum sit una materia omnium corporum.

Tercio, utrum cælum empyreum sit creatum materia informi.

Quarto, utrum tempus sit eidem creatum.

ARTICULUS I.

337

Utrum informitas materie tempore præcesserit formationem ipsius.

Inf. quæst. LXXI. art. 1. & 2. cor. & quæst. LXXIII. art. 2. corp. & pot. quæst. IV. art. 1. & 2. corp.

AD primum sic proceditur. Videtur quod informitas materie tempore præcesserit formationem ipsius. Dicitur enim Gen. 1. 2. *Terra erat inanis, & vacua, sive invisibilis, & incomposita* secundum aliam litteram (70. Interp.) per quod designatur informitas materie, ut Augustinus dicit (Lib. XII. Conf. cap. XII. & Lib. II. super Gen. ad lit. cap. XI.) Ergo materia fuit aliquando informis, antequam formaretur.

2. Præterea: Natura in sua operatione Dei operationem imitatur, sicut causa secunda imitatur causam primam. Sed in operatione nature informitas tempore præcedit formationem. Ergo & in operatione Dei.

3. Præterea: Materia (a) prior est accidente, quia materia est pars substantiæ. Sed Deus potest facere quod accidens sit sine subiecto, ut patet in Sacramento altaris. Ergo potuit facere quod materia esset sine forma.

1. Sed contra. Imperfectio effectus attestatur imperfectioni agentis. Sed Deus est agens perfectissimum: unde de eo dicitur Deut. XXXI. 4. *Dei perfecta sunt opera*. Ergo opus ab eo creatum nunquam fuit informe.

2. Præterea. Creatio corporalis formatio facta fuit per opus distinctionis. Distinctioni autem opponitur confusio, sicut & formationi informitas. Si ergo informitas præcesserit

tempore formationem materie, sequitur, a principio fuisse confusionem corporalis creature, quam antiqui vocaverunt caos.

Respondeo dicendum, quod circa hoc sunt diversæ opinionēs sanctorum. Augustinus enim (Lib. I. super Gen. cap. xv. parum à princ.) vult quod informitas materie corporalis non præcesserit tempore formationem ipsius, sed solum originē, vel ordine naturæ. Alii vero, ut Basilius (homil. 11. hexam. paulo à princ.) Ambrosius (Lib. I. hexam. cap. VIII. & Chrysostomus (homil. 11. in Genes. à med.) volunt, quod informitas materie tempore præcesserit formationem. Et quamvis hæ opiniones videantur esse contrariæ, tamen parum ad invicem differunt. Aliter enim accipit informitatem materie Augustinus quam alii.

Augustinus enim accipit informitatem materie pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est dicere, quod informitas materie tempore præcesserit vel formationem ipsius, vel distinctionem. Et de formatione quidem manifestum est. Si enim materia informis præcessit duratione, hæc erat iam in actu: hoc enim (b) creatio importat. Creationis enim terminus est ens actus; ipsum autem quod est actus, est forma. Dicere igitur, materiam præcedere sine forma, est dicere eas æquæ sine actu, quod implicat contradictionem. Nec etiam potest dici, quod habuit aliquam formam communem, & postmodum supervenerunt ei formæ diversæ, quibus sit distincta: quia hoc esset idem cum opinione antiquorum naturalium, qui posuerunt, materiam primam esse aliquid corpus in actu, puta ignem, aerem, aut aquam, aut aliquid medium: ex quo sequebatur quod fieri non esset nisi alterari: quia cum illa forma præcedens daret esse in actu in genere substantiæ, & faceret esse hoc aliquid, sequebatur quod superveniens forma non faceret simpliciter ens actus, sed ens actu hoc, quod est proprium forme accidentalis; & sic sequentes formæ essent accidentia, secundum que non attenditur generatio, sed alteratio. Unde oportet dicere, quod materia prima neque fuit creata omnino sine forma, neque sub forma una communi, sed sub formis distinctis. Et ita si informitas materie referatur ad conditionem primæ materie, que secundum se non habet aliquam formam, informitas materie non præcessit formationem, vel distinctionem ipsius tempore, ut Augustinus dicit (loc. cit. supra) sed origine, seu natura tantum, eo modo quo potentia est prior actu, & pars toto.

Alii.

(a) Ita editio Rom. & Nicolajus. Editio Patav. Rom. & Patav. duratio.

1712. prior al. potior. (b) Ita Nicolajus. Editio Patav. duratio.

Alii vero Sancti accipiunt informitatem, non secundum quod excludit omnem formam, sed secundum quod excludit istam formositatem, & decorem qui nunc apparet in corpore creatura: & secundum hoc dicunt, quod informitas materie corporalis duratione præcessit formationem ejusdem. Et sic secundum hoc quantum ad aliquid cum eis Augustinus concordat, & quantum ad aliquid discordat, ut infra patebit (quæst. LXXI. art. 1.)

Et quantum ex littera Genesis accipi potest, triplex formositas deerat, propter quod dicebatur creatura corporalis informis. Deerat enim à toto corpore diaphano, quod dicitur cælum, pulchritudo lucis: unde dicitur, quod *tenebræ erant super faciem abyssi*. Deerat autem terræ duplex pulchritudo. Una, quam habet ex hoc quod est aquis discooperata; & quantum ad hoc dicitur, quod *terra erat inanis*, sive *invisibilis*: quia corporali aspectui patere non poterat propter aquas undique eam cooperientes. Alia vero, quam habet ex hoc quod est ornata herbis, & plantis: & ideo dicitur, quod erat *vacua seu incomposita*, id est non ornata, secundum aliam litteram (70. interpret.)

Et sic cum præmissis duas naturas creatas, scilicet cælum, & terram, informitatem egi expressit per hoc quod dixit: *Tenebræ erant super faciem abyssi*, secundum quod sub æquæ etiam aer includitur: informitatem vero terræ per hoc quod dixit: *Terra erat inanis, & vacua*.

Ad primum ergo dicendum, quod terra aliter accipitur in loco isto ab Augustino, & ab aliis Sanctis. Augustinus enim (locis cit. in arg. & Lib. I. de Gen. cont. Manich. cap. v. & VII.) vult quod nomine terræ, & aquæ significetur in hoc loco ipsa materia prima, non enim poterat Moyses rudi populo primam materiam exprimere nisi sub similitudine rerum eis notarum: unde & sub multiplici similitudine eam exprimit, non vocans eam tantum aquam, vel tantum terram, ne videatur secundum rei veritatem materia prima esse vel terra, vel aqua. Habet tamen similitudinem cum terra, in quantum subsidet formis, & cum aqua, in quantum est apta formari diversis formis. Secundum hoc ergo dicitur terra inanis, & vacua, vel invisibilis, & incomposita, quia materia per formam cognoscitur. Unde in se considerata dicitur invisibilis, vel inanis; & ejus potentia per formam repletur. Unde & Plato (citatur in Timeo ab Arist. IV. Phys. text. 15.) materiam dicit esse locum. Alii vero Sancti per terram intelligunt ipsum elementum; quæ qualiter secundum eos erat informis, dictum est (in corp. art.)

Ad secundum dicendum, quod natura pro-

ducit effectum in actu de ente in potentia; & ideo oportet ut in ejus operatione potentia tempore præcedat actum, & informitas formationem. Sed Deus producit ens actu ex nihilo; & ideo statim potest producere, rem perfectam secundum magnitudinem sue virtutis.

Ad tertium dicendum, quod accidens, cum sit forma, est actus quidam; materia autem secundum id quod est, est ens in potentia. Unde magis repugnat materie esse in actu sine forma, quam accidenti sine subiecto.

Ad primum vero quod objicitur in contrarium, dicendum est, quod si secundum alios sanctos informitas tempore præcessit formationem materie; non fuit hoc ex impotentia Dei, sed ex ejus sapientia, ut ordo servaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adduceretur.

Ad secundum dicendum, quod quidam antiquorum Naturalium posuerunt confusionem excludentem omnem distinctionem, præter hoc quod Anaxagoras posuit solum intellectum distinctum, & immixtum. Sed ante opus distinctionis Scriptura facit multiplicem distinctionem. Primo quædam cæli, & terræ: in quo ostenditur distincto etiam secundum materiam, ut infra patebit (quæst. LXXI. art. 1.) & hoc cum dicit: *In principio Deus creavit cælum, & terram, &c.* Secundo per distinctionem elementorum quantum ad formas suas, per hoc quod nominat terram, & aquam: aerem autem, & ignem non nominat, quia non est ita manifestum rudibus, quibus Moyses loquebatur, hujusmodi esse corpora, sicut manifestum est de terra, & aqua.

Quamvis Plato (in Timeo cap. xxvi.) aerem intellexerit significari per hoc quod dicitur *spiritus Domini*: quia etiam aer spiritus dicitur; ignem vero intellexerit significari per cælum, quod igne nature esse dixit, ut Augustinus refert in VIII. Lib. de civ. Dei (cap. XI.) sed Rabbi Moyses (Lib. II. perplexorum cap. xxx.) in aliis cum Platone concordans dicit, ignem significari per tenebras quia, ut dicit, in propria sphaera ignis non lucet. Sed magis videtur esse conveniens quod prius dictum est, quod *spiritus Domini* in Scriptura non nisi pro Spiritu sancto consuevit poni: qui aquis superferri dicitur, non corporaliter, sed sicut voluntas artificis superferretur materie quam vult formare. Tertia distinctio significatur secundum situm: quia terra erat sub aquis, quibus invisibilis reddebatur; aer vero, qui est subiectum tenebrarum, significatur fuisse super aquas, per hoc quod dicitur: *Tenebræ erant super faciem abyssi*. Quid autem distinguendum remaneret, ex sequentibus apparebit (quæst. LXXI.)

Tc

AR-

ARTICULUS I.

341

Utrum lux proprie in spiritualibus dicatur.

II. dist. XLIII. art. 2. & quod. vi. fin. & Joann. I. lect. 8. princ.

AD primum sic proceditur. Videtur quod lux proprie in spiritualibus dicatur. Dicit enim Augustinus IV. super Genes. ad litter. (cap. xxviii. à med.) quod in spiritualibus melior, & certior lux est; & quod Christus non sic dicitur lux quomodo lapis; sed illud proprie, hoc figurative.

1. Præterea Dionysius, cap. iv. de div. Nomin. (part. 1. lect. 4.) ponit lumen inter nomina intelligibilia Dei. Nomina autem intelligibilia proprie dicuntur in spiritualibus. Ergo lux proprie dicitur in spiritualibus.

3. Præterea Apostolus dicit ad Ephes. v. 13. *Omne quod manifestatur, lumen est.* Sed manifestatio magis proprie est in spiritualibus, quam in corporalibus. Ergo & lux.

Sed contra est quod Ambrosius (in princ. prolata Lib. II. de fide ad Gratianum) ponit splendorem inter ea quæ de Deo metaphoricè dicuntur.

Respondendo dicendum, quod de aliquo nomine dupliciter convenit loqui: uno modo secundum primam ejus impositionem; alio modo secundum usum nominis; sicut patet in nomine visionis, quod primo impositum est ad significandum actum sensus visus; sed propter dignitatem, & certitudinem hujus sensus, extensum est hoc nomen; secundum usum loquentium, ad omnem cognitionem aliorum sensuum: dicitur enim, *Vide quomodo sapit, vel quomodo redoleret, vel quomodo est calidum; & ulterius etiam ad cognitionem intellectus, secundum illud Matt. v. 8. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

Et similiter dicendum est de nomine lucis. Nam primo quidem est institutum ad significandum id quod facit manifestationem in sensu visus; postmodum autem extensum est ad significandum omne illud quod facit manifestationem secundum quamcumque cognitionem. Si ergo accipitur nomen luminis secundum suam primam oppositionem, metaphoricè in spiritualibus dicitur, ut Ambrosius dicit (loc. prox. cit.) Si autem accipitur, secundum quod est in usu loquentium ad omnem manifestationem extensum, sic proprie in spiritualibus dicitur.

Et per hoc patet responso ad objecta.

ARTICULUS II.

342

Utrum lux sit corpus.

II. dist. 11. q. 11. art. 3. ad 4. & dist. XLIII. art. 3. & dist. XXX. q. 11. art. 1. cor. & II. cel. lect. 10. princ. & II. de Anima lect. 14.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod lux sit corpus. Dicit enim Augustinus in Lib. III. de lib. arb. (cap. v. à med.) quod lux in corporibus primum tenet locum. Ergo lux est corpus.

2. Præterea Philosophus dicit (V. Topic. cap. 11.) quod lumen est species ignis. Sed ignis est corpus. Ergo lumen est corpus.

3. Præterea Ferri, interfecari, & reflecti est proprie corporum. Hæc autem omnia tribuuntur lumini, vel radio: coniunguntur etiam diversi radii, & separantur, ut Dionysius dicit 11. cap. de div. Nom. ante med. lect. 2. quod etiam videtur non nisi corporibus venire posse. Ergo lumen est corpus.

Sed contra. Duo corpora non possunt simul esse in eodem loco. Sed lumen est simul cum aere. Ergo lumen non est corpus.

Respondendo dicendum, quod impossibile est lumen esse corpus: quod quidem apparet tripliciter.

Primo quidem ex parte loci. Nam locus cujuslibet corporis est alius à loco alterius corporis: nec est possibile secundum naturam duo corpora esse simul in eodem loco, qualiacumque corpora sint: quia contiguum requirit distinctionem in situ.

Secundo apparet idem ex ratione motus. Si enim lumen esset corpus, illuminatio esset motus localis corporis. Nullus autem motus localis corporis potest esse in instanti: quia omne quod movetur, localiter, necesse est quod prius perveniat ad medium magnitudinis quam ad extremum: illuminatio autem fit in instanti. Nec potest dici, quod fiat in tempore imperceptibili: quia in parvo spatio posset tempus latere; in magno autem in spatio, puta ab oriente in occidentem, tempus latere non posset. Statim enim cum Sol est in puncto horizontis, illuminatur totum hemisphærium usque ad punctum oppositum. Est etiam aliud considerandum ex parte motus: quia omne corpus habet motum naturalem determinatum. Motus autem illuminationis est ad omnem partem, nec magis secundum circulum quam secundum rectitudinem. Unde manifestum est quod illuminatio non est motus localis alicujus corporis.

Tertio apparet idem ex parte generationis, & corruptionis. Si enim lumen esset corpus, quando aer obtenebrescit per absentiam luminis, sequeretur quod corpus luminis corrumpere, & quod materia ejus ac-

esperet aliam formam: quod non apparet, nisi aliquis dicat, etiam tenebras esse corpus. Nec etiam apparet, ex qua materia tantum corpus, quod replet medium hemisphærium, quotidie generetur. Ridiculum est etiam dicere, quod ad solam absentiam luminis tantum corpus corrumpatur. Si quis etiam dicat, quod non corrumpitur, sed simul cum Sole accedit, & circumfertur, quid dici poterit de hoc quod ad interpositionem alicujus corporis circa candelam tota domus obscuratur? Nec videtur quod lumen congregetur circa candelam, quia non apparet ibi major claritas postquam ante. Quia ergo omnia hæc non solum rationi, sed sensui etiam repugnant, dicendum est, quod impossibile est lumen esse corpus.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus accipit lucem pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elementa nobilissimum est.

Ad secundum dicendum, quod Aristoteles lumen nominat ignem in propria materia; sicut ignis in materia aerea dicitur flamma, & in materia terrea dicitur carbo. Non tamen est multum curandum de eis exemplis quæ Aristoteles inducit in libris logicalibus, quia inducit ea ut probabilia secundum opinionem aliorum.

Ad tertium dicendum, quod omnia illa attribuuntur lumini metaphoricè, sicut etiam possent attribui calori. Quia enim motus localis est naturaliter primus motuum, ut probatur in VIII. Physic. (text. 55.) utimur nominibus pertinentibus ad motum localem in alteratione, & in omnibus motibus; sicut etiam nomen distantie derivatum est à loco ad omnia contraria, ut dicitur in X. Metaph. (text. 13.)

ARTICULUS III.

343

Utrum lux sit qualitas.

II. dist. 1. quæst. 111. art. 3. & 4. & art. 8. ad 12. & II. de Anima lect. 14. & opus. 1x. quæst. vii. & II. cel. lect. 10.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod lux non sit qualitas. Omnis enim qualitas permanet in subiecto, etiam postquam agens discesserit; sicut calor in aqua, postquam removetur ab igne. Sed lumen non remanet in aere, recedente luminari. Ergo lumen non est qualitas.

2. Præterea. Omnis qualitas sensibilis habet contrarium, sicut calido contrariatur frigidum, & albo nigrum. Sed luminis nihil est contrarium: tenebra enim est privatio luminis. Ergo lumen non est qualitas sensibilis.

3. Præterea. Causa est potior effectui. Sed lux electum corporum causat formas substantiales in istis inferioribus: dat etiam esse spirituale

coloribus, quia facit eos visibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis, sed magis, substantialis forma, aut spiritualis.

Sed contra est quod Damascenus dicit in Lib. I. (orthod. Fid. cap. 1x. & Lib. II. cap. vii.) quod lux est quedam qualitas.

Respondendo dicendum, quod quidam dixerunt, quod lumen in aere non habet esse naturale, sicut color in pariete, sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aere.

Sed hoc non potest esse propter duo. Primo quidem quia lumen denominat aërem, fit enim aer luminosus in actu; color vero non denominat ipsam, non enim dicitur aer coloratus. Secundo quia lumen habet effectum in natura, quod per radios Solis calefiunt corpora; intentiones autem non causant transformationes naturales.

Alii vero dixerunt, quod lux est forma substantialis Solis.

Sed hoc etiam apparet impossibile propter duo. Primo quidem quia nulla forma substantialis est per se sensibilis: quia quod quid est objectum intellectus, ut dicitur in III. de Anima (text. 26.) lux autem est secundum se visibilis. Secundo quia impossibile est ut id quod est forma substantialis in uno, sit forma accidentalis in alio: quia forme substantialis per se convenit consistere in specie: unde semper, & in omnibus adest ei. Lux autem non est forma substantialis aeris: alioquin, ea recedente, corrumpere. Unde non potest esse forma substantialis Solis.

Dicendum est ergo, quod sicut calor est qualitas activa consequens formam substantialem ignis; ita lux est qualitas activa consequens formam substantialem Solis, vel jusculumque alterius corporis à se lucentis, si aliquid aliud tale est. Cujus signum est quod radii diversarum stellarum habent diversos effectus secundum diversas naturas corporum.

Ad primum ergo dicendum, quod cum qualitas consequatur formam substantialem, diversimode se habet subiectum ad receptionem qualitatis, sicut se habet ad receptionem forme. Cum enim materia perfecte recipit formam, firmiter stabiliter etiam qualitas consequens formam; sicut si aqua convertatur in ignem. Cum vero forma substantialis recipitur imperfecte secundum inchoationem quandam, qualitas consequens manet quidem aliquandiu, sed non semper; sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suam naturam. Sed illuminatio non fit per aliquam transformationem materie: ad susceptionem forme substantialis, ut fiat quasi inchoatio aliqua forme: & ideo lumen non remanet nisi ad presentiam agentis.

Ad secundum dicendum, quod accidit lux quod

quod non habeat contrarium, in quantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis, quod est à contrarietate elongatum.

Ad tertium dicendum, quod sicut calor agit ad formam ignis quasi instrumentaliter in virtute forme substantialis; ita lumen agit quasi instrumentaliter in virtute corporum celestium ad producendas formas substantiales, & ad hoc quod faciat colores visibiles actu, in quantum est qualitas primi corporis sensibilis.

ARTICULUS IV. 344

Utrum convenienter lucis productio in prima die ponatur.

II. dist. XLIII. art. 4. & Gal. IV. lect. 6. fin.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter lucis productio in prima die ponatur. Est enim lux qualitas quædam, ut dictum est (art. præc.) Qualitas autem, cum sit accidens, non habet rationem primi, sed magis rationem postremi. Non ergo prima die debet poni productio lucis.

2. Præterea. Per lucem distinguitur nox à die. Hoc autem fit per Solem, qui ponitur factus die quarta. Ergo non debuit productio lucis prima die.

3. Præterea. Nox, & dies fit per circulares motum corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamenti, quod legitur factum die secunda. Ergo non debuit poni in prima die productio lucis distinguentis noctem, & diem.

4. Si dicatur, quod intelligitur de luce spiritualis; contra. Lux, quæ legitur facta prima die, facit distinctionem à tenebris. Sed non erant in principio spirituales tenebræ: quia etiam demones fuerunt à principio boni, ut supra dictum est (quæst. LXIII. art. 5.) Non ergo prima die debuit poni productio lucis.

Sed contra. Id sine quo non potest esse dies, oportuit fieri in prima die. Sed sine luce non potest esse dies. Ergo oportuit lucem fieri prima die.

Respondeo dicendum, quod de productione lucis est duplex opinio.

Augustinus enim (Lib. XI. de civ. Dei cap. 10. & XXXIII.) videtur dicere, quod non fuerit conveniens, Moysen prætermisisse spirituales creaturæ productionem; & ideo dicit, quod cum dicitur, In principio creavit Deus celum, & terram, per celum intelligitur spiritualis natura adhuc informis; per terram autem intelligitur materia informis corporalis creaturæ. Et quia natura spiritualis dignior est quam corporalis, fuit prius formanda. Formatio igitur spiritualis naturæ significatur

in productione lucis, ut intelligatur de luce spirituali. Formatio enim naturæ spiritualis est per hoc quod illuminatur, ut adhequet verbo Dei.

Aliis autem videtur quod sic prætermisisset à Moysè productio spiritualis creaturæ; sed hujus rationem diversimode assignant. Basilus enim dicit (hom. 1. hexam. à princ.) quod Moyses principium narrationis suæ fecit à principio, quod ad tempus pertinet sensibilibus rerum; sed spiritualis natura, id est angelica, prætermittitur, quia fuit ante creata.

Chryostomus autem (hom. 11. in Gen. circa med.) assignat aliam rationem: quia Moyses loquebatur rudi populo, qui nihil nisi corporalia poterat capere, quem etiam ab idololatria revocare volebat. Assumpsit autem idololatriæ occasionem, si proposuisset eis aliqua substantiæ supra omnes corporeas creaturas: eas enim reputassent deos, cum etiam proni essent ad hoc quod Solem, & Lunam, & stellas colerent tanquam deos: quod eis inhibetur Deuter. IV. Præmissa autem fuerat circa creaturam corporalem multiplex informitas. Una quidem in hoc quod dicebatur: Terra erat inanis, & vacua: alia vero in hoc quod dicebatur: Tenebræ erant super faciem abyssi.

Necessarium autem fuit ut informitas tenebrarum primo removeretur per lucis productionem propter duo. Primo quidem quia lux, ut dictum est (art. 3. hujus quæst.) est qualitas primi corporis: unde secundum eam primo fuit mundus formandus. Secunda propter communiatem lucis: communicant enim in ea inferiora corpora cum superioribus. Sicut autem in cognitione proceditur à communioribus, ita etiam in operatione: nam prius generatur, vivum quam animal, & animal quam homo, ut dicitur in Lib. II. de generatione animalium, cap. 111. Sic ergo oportuit ordinem divinæ sapientiæ manifestari, ut prima inter opera distinctionis produceretur lux, & tanquam primi corporis forma, & tanquam communior. Basilus tamen, hom. 11. hexam. à med., posuit tertiam rationem, quia per lucem omnia alia manifestantur. Potest & quarta ratio addi, quæ in obijciendo est tacta: quia dies non potest esse sine luce; unde oportuit in prima die fieri lucem.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum opinionem quæ ponit, informitatem materie duratione præcedere formationem, oportet dicere, quod materia à principio fuerit creata sub formis substantialibus, postmodum vero fuerit formata secundum aliquas conditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.

Ad secundum dicendum, quod quidam dicunt, lucem illam fuisse quamdam nubem lucidam, quæ postmodum facta Sole, in materiam

terram præjacentem rediit. Sed istud non est conveniens: quia Scriptura in principio Genesim commemorat institutionem naturæ, quæ postmodum perseverat. Unde non debet dici, quod aliquid tunc factum fuerit quod postmodum esse desierit.

Et ideo alii dicunt, quod illa nubes lucida adhuc remanet; & est conjuncta Soli, ut ab eo discerni non possit. Sed secundum hoc illa nubes superflua remaneret: nihil autem est vanum in operibus Dei.

Et ideo alii dicunt, quod ex illa nube formatum est corpus Solis. Sed hoc etiam dici non potest, si ponatur, corpus solis non esse de natura quatuor elementorum, sed esse incorruptibile per naturam: quia secundum hoc materia ejus non potest esse sub alia forma.

Et ideo est dicendum, quod, ut Dionysius dicit IV. cap. de divin. Nom. (part. 11. lect. 3.) illa lux fuit lux Solis, sed adhuc informis quantum ad hoc quod jam erat substantia Solis, & habebat virtutem illuminativam in communi; sed postmodum data est ei specialis, & determinata virtus ad particulares effectus. Et secundum hoc in productione hujus lucis distincta est lux à tenebris quantum ad tria. Primo quidem quantum ad causam, secundum quod in substantia Solis erat causa luminis, in opacitate autem terræ causa tenebrarum. Secundo quantum ad locum: quia in uno hemisphærio erat lumen, in alio tenebræ. Tertio quantum ad tempus: quia in eodem hemisphærio secundum unam partem temporis erat lumen, secundum aliam tenebræ: & hoc est quod dicitur: Lucem vocavit diem, & tenebras noctem.

Ad tertium dicendum, quod Basilus dicit (homil. 11. in hexam. à med.) lucem, & tenebras tunc fuisse per emissionem, & contractionem luminis, & non per motum.

Sed contra hoc obijcit Augustinus (Lib. I. super Genesim ad litt. cap. XVI.) quod nulla ratio esset hujus vicissitudinis emittendi, & retrahendi luminis, cum homines, & animalia non essent, quorum usus hoc deserviret. Et præterea hoc non habet naturæ corporis lucidi, ut retrahat lumen in sui præsentia; sed miraculose potest hoc fieri. In prima autem institutione naturæ non queritur miraculum, sed quid natura rerum habeat; ut Augustinus dicit (Lib. II. super Genesim ad litt. cap. 1. parum à princ.)

Et ideo dicendum est, quod duplex est motus in celo. Unus communis toti celo, qui facit diem, & noctem; & iste videtur institutus primo die. Alius autem est qui diversificatur per diversa corpora: secundum quos motus fit diversitas dierum ad invicem, & mensium, & annorum. Et ideo in prima die fit mentio de sola distinctione noctis, & diei,

S. Thom. Oper. Tom. I.

quæ fit per motum communem; in quarta autem die fit mentio de diversitate dierum, & temporum, & annorum, cum dicitur: Ut sint in tempora, & dies, & anni: quæ quidem diversitas fit per motus proprios.

Ad quartum dicendum, quod secundum Augustinum (Lib. I. super Genesim ad litt. cap. XVI.) informitas non præcedit formationem duratione. Unde oportet dicere, quod per lucis productionem intelligatur formatio spiritualis creaturæ, non quæ est per gloriam perfectam, cum qua creata non fuit, sed quæ est per gratiam perfectam, cum qua creata fuit, ut dictum est (quæst. LXIII. art. 3.) Per hanc ergo lucem facta est divisio à tenebris, id est ab informitate alterius creaturæ non formate. Sed si tota creatura simul formata fuit, facta est distinctio à tenebris spiritualibus, non quæ tunc essent, quia diabolus non fuit creatus malus, sed quas Deus futuras prævidit.

QUÆSTIO LXVIII.

De opere secunda diei,

in quatuor articulis divisæ.

Deinde considerandum est de opere secundæ diei: & circa hoc queruntur quatuor.

Primo, utrum firmamentum sit factum secundo die.

Secundo, utrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum.

Tertio, utrum firmamentum dividat aquas ab aquis.

Quarto, utrum sit unum cælum tantum, vel plures.

ARTICULUS I. 345

Utrum firmamentum sit factum secunda die.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod firmamentum non sit factum secunda die. Dicitur enim Genesim 1. 8. Vocavit Deus firmamentum cælum. Sed cælum factum est ante omnem diem, ut patet, cum dicitur: In principio creavit Deus cælum, & terram. Ergo firmamentum non est factum secunda die.

2. Præterea. Opera sex dierum ordinantur secundum ordinem divinæ sapientiæ. Non conveniret autem divinæ sapientiæ ut posterius faceret quod est naturaliter prius. Firmamentum autem, est naturaliter prius aqua, & terra; de quibus tamen fit mentio ante formationem lucis, quæ fuit primo die. Non ergo firmamentum factum est secunda die.

3. Præterea. Omne quod est factum per sex dies, formatum est ex materia prius creata ante omnem diem. Sed firmamentum non potuit formari ex materia præexistente, quia

Vv

quia sic esset generabile, & corruptibile. Ergo firmamentum non est factum secunda die.

Sed contra est quod dicitur Genes. 1. 6. Dixit Deus, Fiat firmamentum: & postea sequitur: Et factum est vespere, & mane diei secundus.

Respondendo dicendum, quod, sicut Augustinus docet (I. super Genes. ad litt. cap. xviii. prope fin. & Lib. XII. Conf. cap. xxiii. & xxiv. in princ.) in hujusmodi questionibus duo sunt observanda. Primo, quidem, ut veritas Scripturæ inconcusse teneatur. Secundo, cum Scriptura divina multipliciter exponi possit, quod nulli expositioni aliquis ita præcise inhæreat, ut si certa ratione constiterit hoc esse falsum quod aliquis sensum Scripturæ esse credebat, id nihilominus asserere præsumat; ne Scriptura ex hoc ab infidelibus derideatur, & ne eis via credendi præcludatur.

Sciendum est ergo, quod hoc quod legitur firmamentum secunda die factum, dupliciter intelligi potest. Uno modo de firmamento in quo sunt sidera: & secundum hoc oportet nos diversifacere exponere secundum diversas opiniones hominum de firmamento.

Quidam enim dixerunt, firmamentum illud esse ex elementis compositum: & hæc fuit opinio Empedoclis, qui tamen dixit, ideo illud corpus indissolubile esse, quia in ejus compositione vis non erat, sed amicitia tantum.

Alii vero dixerunt, firmamentum esse de natura quatuor elementorum, non quasi ex elementis compositum, sed quasi elementum simplex: & hæc opinio fuit Platonis, qui posuit corpus celeste esse elementum ignis.

Alii vero dixerunt, calum non esse de natura quatuor elementorum, sed esse quintum corpus præter quatuor elementa: & hæc est opinio Aristotelis (Lib. I. de celo à text. 16. usque ad 32.)

Secundum igitur primam opinionem absolute posset concedi, quod firmamentum factum fuerit secunda die, etiam secundum suam substantiam. Nam ad opus creationis pertinet producere ipsam elementorum substantiam; ad opus autem distinctionis, & ornatus pertinet formare aliquam ex præexistentibus elementis.

Secundum vero opinionem Platonis non est conveniens quod firmamentum credatur secundum suam substantiam esse factum secunda diei. Nam facere firmamentum secundum hoc est producere elementum ignis. Productio autem elementorum pertinet ad opus creationis, secundum eos qui ponunt infortuitam materiam tempore præcedere formationem: quia formæ elementorum sunt quæ primo adveniunt materiam.

Multo autem minus secundum opinionem Aristotelis poni potest, quod firmamentum

secundum suam substantiam sit secunda die productum, secundum quod per istos dies successio temporis designatur. Quia calum, cum sit secundum suam naturam incorruptibile, habet materiam quæ non potest subesse alteri formæ. Unde impossibile est quod firmamentum sit factum ex materia existente tempore, existente. Unde productio substantiæ firmamenti ad opus creationis pertinet. Sed aliqua formatio ejus secundum has duas opiniones pertinet ad opus secundæ diei, sicut etiam Dionysius dicit (I. cap. de div. Nom. (post princ. lect. 32.) quod lumen Solis fuit informis in primo triduo, & postea fuit in quarta die formatum.

Si autem per istos dies non designetur temporis successio, sed solum ordo nature, ut Augustinus vult (IV. super Genes. ad litt. cap. xxiii. & xxxiv.) nihil prohibebit dicere, secundum quemcumque harum opinionum, formationem secundum substantiam firmamenti ad secundam diem pertinere.

Potest autem & alio modo intelligi, ut per firmamentum quod legitur secunda die factum, non intelligatur firmamentum illud in quo fixæ sunt stellæ; sed illa pars aeris in qua condensantur nubes; & dicitur firmamentum propter spissitudinem aeris in parte illa. Nam quod est spissum, & solidum, dicitur esse corpus firmum, ad differentiam corporis mathematici, ut dicit Basiliius (in hexam. hom. 111. ante med.)

Et secundum hanc expositionem nihil repugnans sequitur cuicumque opinioni. Unde Augustinus II. super Genes. ad litt. (cap. iv. in med.) hanc expositionem commendans dicit: Hanc considerationem laude dignissimam judico. Quod cum dixit, neque est contra fidem, & in promptu posito documento credi potest.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Chrylostomum (hom. 111. in Gen.) primo Moyses summarie dixit, quid Deus fecit præmittens: In principio creavit Deus calum, & terram: postea per partes explicavit; sicut si quis dicat: Hic artifex fecit domum istam, & postea subdat: Primo fecit fundamenta, & postea erexit parietes; tertio superposuit tectum. Et sic non oportet nos aliud calum intelligere, cum dicitur, In principio creavit Deus calum, & terram, & cum dicitur, quod factum est firmamentum. Potest etiam dici, aliud esse calum quod legitur in principio creatum, & quod legitur secunda die factum: & hoc diversifacere. Nam secundum Augustinum (Lib. I. super Genes. ad litt. cap. ix.) calum quod legitur primo die factum, est natura spiritualis informis; calum autem quod legitur secunda die factum, est calum corporeum. Secundum vero Bedam, & Strabum (ut in Glof. ord. sup. illud, in princ.) calum,

lum quod legitur primo die factum, est calum empyreum; firmamentum vero quod legitur secunda die factum, est calum sidereum. Secundum vero Damascenum (Lib. II. orth. Fid. cap. vi.) calum quod legitur primo die factum, est quoddam celum sphericum sine stellis, de quo Philosophi loquuntur, dicentes, ipsum esse nonam sphericam, & mobile primum, quod movetur motu diurno. Per firmamentum vero factum secunda die intelligitur calum sidereum. Secundum autem aliam expositionem, quam Augustinus tangit (Lib. II. sup. Genes. ad litt. cap. i. à med.) calum prima die factum est etiam ipsum calum sidereum; per firmamentum vero secunda die factum intelligitur spatium aeris, in quo nubes condensantur, quod etiam calum æquivoce dicitur. Et ideo ad æquivocationem designandam signanter dicitur: Vocavit Deus firmamentum calum: sicut & supra dixerat: Vocavit lucem diem: quia dies etiam pro spatio viginti quatuor horarum ponitur. Et idem est in aliis observandum, ut Rabi Moyses dicit (Lib. II. Prophetarum cap. xxx.)

ARTICULUS II. 346

Uram aqua fuit supra firmamentum.

II. dist. xiv. art. 2. & pot. quæst. 1. v. art. 1. ad 5. & quod. iv. quæst. 11. art. 2.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod aqua non sit supra firmamentum. Aqua enim est naturaliter gravis. Locus autem proprius gravis non est esse sursum, sed solum deorsum. Ergo aqua non fuit supra firmamentum.

2. Præterea. Naturaliter aqua est fluida. Sed quod est fluidum, non potest consistere super corpus rotundum, ut experimento patet. Ergo, cum firmamentum sit corpus rotundum, aqua non potest esse supra firmamentum.

3. Præterea. Aqua, cum sit elementum, ordinatur ad generationem corporis mixti, sicut imperfectum ordinatur ad perfectum. Sed supra firmamentum non est locus mixtionis, sed supra terram. Ergo frustra aqua esset supra firmamentum. Nihil autem in operibus Dei est frustra. Ergo aqua non fuit supra firmamentum.

Sed contra est quod dicitur Gen. 1. 7. quod divisa aqua que erat supra firmamentum, ab his que erant sub firmamento.

Respondendo dicendum, quod, sicut dicit Augustinus II. super Genes. ad litt. (cap. v. in fin.) major est Scripturæ hujus auctoritas quam omnis humani ingenii capacitas. Unde quoquo modo. S. Th. Op. Tom. I.

do, & qualibet aqua ibi fuit, & tamen ibi esse, minime dubitamus.

Quales autem sint illæ aquæ, non eodem modo ab omnibus assignantur. Origenes enim dicit (hom. 1. in Gen. non longe à princ.) quod aquæ illæ quæ super calos sunt, sunt spirituales substantiæ. Unde in Psalm. cxlviii. 4. dicitur: Aquæ, quæ super calos sunt, laudent nomen Domini: & Dan. 111. 60. Benedicite aquæ omnes quæ super calos sunt Domino.

Sed ad hoc responderi Basilius in 111. hexam. (non procul à fin.) quod hoc non dicitur, eo quod aquæ sint rationales creature, sed quia consideratio earum prudenter à sensum habentibus contemplata glorificationem perficit Creatoris. Unde ibidem dicitur, idem de igne, & grandine, & hujusmodi, de quibus constat quod non sunt rationales creature.

Dicendum est ergo, quod sunt aquæ corporales. Sed quales aquæ sint, oportet diversimode definire secundum diversam de firmamento sententiam.

Si enim per firmamentum intelligatur calum sidereum, quod ponitur esse de natura quatuor elementorum, pari ratione & aqua, quæ super calos sunt, existentem naturæ poterunt credi cum elementaribus aquis. Si autem per firmamentum intelligatur calum sidereum, quod non sit de natura quatuor elementorum, tunc & aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, non erunt de natura elementarium aquarum.

Sed sicut secundum Strabum (in Glof. ord. sup. illud, in princ. creavit) dicitur calum empyreum, id est igneum, propter (a) solum splendorem; ita dicitur aliud calum aqueum propter solam diaphaneitatem, quod est supra calum sidereum.

Posito etiam quod firmamentum sit alterius naturæ præter quatuor elementa, adhuc potest dici, quod aquas dividit, si per aquam non elementum aquæ, sed materiam infortem corporum intelligamus, ut Augustinus dicit I. super Genes. contra Manicheos (cap. v. & vi.) quia secundum hoc, quicquid est inter corpora, dividit aquas ab aquis.

Si autem per firmamentum intelligatur pars aeris, in qua nubes condensantur, si aquæ sunt supra firmamentum, sunt aquæ quæ vaporabiliter resoluunt supra aliquam partem aeris elewantur, ex quibus pluvie generantur.

Dicere enim, quod aquæ vaporabiliter resolute elewantur supra calum sidereum, ut quidam dixerunt, quorum opinioem Augustinus tangit in II. super Genes. ad litt. (cap. xv.) est omnino impossibilem propter soliditatem calum: tum propter regionem ignis mediam, quæ hujusmodi vapores consumferet: tum quia

quæ hujusmodi vapores consumferet: tum quia (a) Ita cod. Alcan. Garcia, & Nicolai. Edit. Rom. & Patav. Solis splendorem.

locus, quo feruntur levia, & rara, est infra concavum orbis Lunæ: tum etiam quia sensibiliter apparet vapores non elevari usque ad cacumina quorundam montium. Quod etiam dicunt de rarefactione corporis in infinitum, propter hoc quod corpus est in infinitum divisibile, vanum est: non enim corpus naturale in infinitum dividitur, aut rareste, sed usque ad certum terminum.

Ad primum ergo dicendum, quod quibusdam videtur ratio illa solvenda per hoc quod aquæ, quamvis sint naturaliter graves, virtute tamen divina super cælos continentur.

Sed hanc solutionem Augustinus excludit II. super Genes. (cap. 1. paulo à princ.) dicens, quod nunc quemadmodum Deus instituit naturas rerum convenit quærere, non quid in eis ad miraculum suæ potentie velit operari.

Unde aliter dicendum est, quod secundum duas ultimas opiniones de aquis, & firmamento patet solutio ex præmissis (in corp. art.) Secundum autem primam opinionem oportet ponere alium ordinem in elementis quam Aristoteles ponat; ut quædam aquæ spissæ sint circa terram, quædam vero tenues circa cælum; ut sic se habeant illæ ad cælum, sicut istæ ad terram: vel quod per aquam intelligatur materia corporum, ut dictum est (in corp. art.)

Ad secundum etiam patet solutio ex præmissis secundum duas ultimas opiniones. Secundum vero primam responderi Basilium, hom. III. hexami aliquantulum ante med., dupliciter. Uno modo, quia non est necessarium ut omne quod in concavo apparet rotundum, sit etiam supra rotundum, seu convexum. Secundo, quia aquæ quæ sunt supra cælos, non sunt fluidæ, sed quasi glacialis soliditate extra cælum firmatæ. Unde & à quibusdam dicuntur cælum crystallinum.

Ad tertium dicendum, quod secundum tertiam opinionem aquæ sunt supra firmamentum vaporabiliter elevatæ propter utilitatem pluviarum. Secundum vero secundam opinionem aquæ sunt supra firmamentum, id est cælum totum diaphanum absque stellis: quod quidam ponunt primum mobile, quod revolvit totum cælum motu diurno, ut operetur per motum diurnum continuitatem generationis; sicut cælum, in quo sunt sidera, per motum qui est secundum Zodiacum, operatur diversitatem generationis, & corruptionis per accessum, & recessum, & per diversas virtutes stellarum. Secundum vero primam opinionem aquæ sunt ibi, ut Basilium dicit (loco prox. cit.) ad contemperandum calorem cælestium corporum. Cujus signum acceperunt aliqui, ut Augustinus dicit (Lib. II. super Gen. cap. v. per tot.) quod stella Saturni prop-

ter vicinitatem aquarum superiorum est frigidissima.

ARTICULUS III. 347

Utrum firmamentum dividat aquas ab aliis quæ sunt supra aquas.

Pot. quæst. IV. art. 1. corp.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod firmamentum non dividat aquas ab aquis. Unius enim corporis secundum speciem est unus locus naturalis. Sed omnis aqua omni aquæ est eadem specie, ut dicit Philosophus (Lib. I. Top. cap. vi. parum à princ.) Non ergo aquæ ab aquis sunt distinguendæ secundum locum.

1. Si dicatur, quod aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, sunt alterius speciei ab aquis quæ sunt sub firmamento; contra. Ea quæ sunt secundum speciem diversa, non indigent aliquo alio distinguente. Si ergo aquæ superiores, & inferiores specie differunt, firmamentum eas ab invicem non distinguit.

2. Præterea. Illud videtur aquas ab aquis distinguere quod ex utraque parte ab aquis contingitur; sicut si aliquis paries fabricetur in medio fluminis. Manifestum est autem quod aquæ inferiores non pertingunt usque ad firmamentum. Ergo non dividit firmamentum aquas ab aquis.

Sed contra est quod dicitur Gen. 1. 6. *Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis.*

Respondeo dicendum, quod aliquis considerando superficie tenus litteram Genesim, possit talem imaginationem concipere secundum quorundam antiquorum Philosophorum positionem. Posuerunt enim quidam aquam quoddam infinitum corpus, & omnium aliorum corporum principium. Quam quidem immensitatem aquarum accipere possit in nomine abyssis, cum dicitur, quod *tenebræ erant super faciem abyssi*. Ponebant etiam, quod istud cælum sensibile, quod videmus, non continet infra se omnia corporalia; sed est infinitum aquarum corpus supra cælum. Et ita possit aliquis dicere, quod firmamentum cæli dividit aquas exteriores ab aquis interioribus, id est ab omnibus corporibus, quæ infra cælum continentur, quorum principium aquam ponebant.

Sed quia ista positio per veras rationes falsa deprehenditur, non est dicendum, hunc esse intellectum Scripturæ. Sed considerandum est, quod Moyses rudi populo loquebatur, quorum imbecillitati descendens, illa solum eis proposuit quæ manifeste sensui apparent. Omnes autem, quantumcumque rudes, terram,

& aquam esse corpora sensu deprehendunt. Aer autem non percipitur ab omnibus esse corpus, intantum quod etiam quidam Philosophi aerem dixerunt nihil esse, plenum aere vacuum nominant. Et ideo Moyses de aqua, & terræ mentionem facit expressam; aerem autem non expresse nominat, ne rudibus quoddam ignotum proponeret. Ut tamen capacibus veritatem exprimeret, dat locum intelligendi aerem, significans ipsum quasi aquæ annexum, cum dicit, quod *tenebræ erant super faciem abyssi*; per quod datur intelligi, super faciem aquæ esse aliquod corpus diaphanum, quod est subiectum lucis, & tenebrarum.

Sic igitur, sive per firmamentum intelligamus cælum in quo sunt sidera, sive spatium aeris nubilosum; convenienter dicitur, quod firmamentum dividit aquas ab aquis, secundum quod per aquam materia informis significatur, vel secundum quod omnia corpora diaphana (a), sub communi nomine aquarum intelliguntur. Nam cælum sidereum distinguit corpora inferiora diaphana à superioribus; aer vero nubilosus distinguit superiorem aeris partem, in qua generantur pluvie, & huiusmodi impressiones, ab inferiori parte aeris, quæ aquæ connectitur, & sub nomine aquarum intelligitur.

Ad primum ergo dicendum, quod si per firmamentum intelligatur cælum sidereum, aquæ superiores non sunt ejusdem speciei cum inferioribus. Si autem per firmamentum intelligatur nubilosus aer, tunc utraq; aquæ sunt ejusdem speciei: & deputantur tunc duo loca aquis non eadem ratione; sed locus superior est locus generationis aquarum, locus autem inferior est locus quietis earum.

Ad secundum dicendum, quod si accipiantur aquæ diversæ secundum speciem, firmamentum dicitur dividere aquas ab aquis, non sicut causa faciens divisionem, sed sicut terminus utrarumque aquarum.

Ad tertium dicendum, quod Moyses propter invisibilitatem aeris, & similibus corporum omnia huiusmodi corpora sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestum est quod ex utraque parte firmamenti qualitercumque accipitur sunt aquæ.

ARTICULUS IV. 348

Utrum sit unum cælum tantum.

II. dist. XIV. art. 4. & I. Met. lect. 7.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod sit unum cælum tantum. Cælum enim contra terram dividitur, cum dicitur: *In principio creavit Deus cælum, & terram*. Sed terra

(a) *Edit. Rom. sub omni convenientia aquarum. Nicolaus sub convenientia aquarum.*

est una tantum. Ergo, & cælum est unum tantum.

2. Præterea. Omne quod constat ex tota sua materia, est unum tantum. Sed cælum est huiusmodi, ut probat Philosophus in I. de cælo (text. 95.) Ergo cælum est unum tantum.

3. Præterea. Quicquid dicitur de pluribus univoce, dicitur de eis secundum unam rationem communem. Sed si sunt plures cæli, cælum dicitur univoce de pluribus: quia si æquivoce, non proprie dicerentur plures cæli. Oportet ergo, si dicuntur plures cæli, quod sit aliqua ratio communis, secundum quam cæli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendum, quod sint plures cæli.

Sed contra est quod dicitur in Psalm. *CLXVIII. 4. Laudate eum cæli colorum.*

Respondeo dicendum, quod circa hoc videtur esse quædam diversitas inter Basilium, & Chrysostomum. Dicit enim Chrysostomus (hom. IV. in hexam. ante med.) non esse nisi unum cælum; & quod pluraliter dicitur, *cæli colorum*, hoc est propter proprietatem lingue Hebrææ, in qua consuetum est ut solum solum pluraliter significetur, sicut sunt etiam multa nomina in Latino, quæ singulari carent. Basilium autem (hom. III. hexam. inter med. & fin.) & Damascenus (lib. II. orthod. Fid. cap. VI.) sequens eum dicunt, plures esse cælos.

Sed hæc diversitas magis est in voce quam in re. Nam Chrysostomus unum cælum nominat totum corpus, quod est supra terram, & aquam: nam etiam aves, quæ volant in aere, dicuntur propter hoc volucres cæli. Sed quia in isto corpore sunt multe distinctiones, propter hoc Basilium posuit plures cælos.

Ad distinctionem ergo cælorum sciendam considerandum est, quod cælum tripliciter dicitur in scripturis. Quandoque enim dicitur proprie, & naturaliter; & sic dicitur cælum corpus aliquod sublime, & luminosum actu, vel potentia, & incorruptibile per naturam: & secundum hoc ponuntur tres cæli. Primum totaliter lucidum, quod vocant empyreum. Secundum totaliter diaphanum, quod vocant cælum aqueum, & crystallinum. Tertium partim diaphanum, & partim lucidum actu, quod vocant cælum sidereum: & dividitur in octo sphaeras, scilicet in sphaeram stellarum fixarum, & septem sphaeras planetarum, quæ possunt dici septem cæli, vel septem sphaeræ.

Secundo dicitur cælum per participationem alicujus proprietatis celestis corporis, scilicet sublimitatis, & luminositatis, actu, vel potentia: & sic totum illud spatium, quod

quod est ab aquis usque ad orbem Lunę, Damascenus (Lib. II. orth. Fid. cap. vi.) ponit unum cælum, nominans illud æreum. Et sic secundum eum sunt tres cæli, æreum, sidereum, & altius superius, de quo intelligitur quod Apostolus legitur raptus usque ad tertium cælum.

Sed quia istud spatium continet duo elementa, scilicet ignis, & aeris, & in utroque eorum vocatur superior, & inferior regio; illud cælum Rabanus (in Gen. cap. i.) distinguit in quatuor, supremam regionem ignis nominans cælum igneum; inferiorem vero regionem cælum Olympium ab altitudine cuiusdam montis, qui vocatur Olympus; supremam vero regionem aeris vocavit cælum æthereum propter inflammationem; inferiorem vero regionem cælum æreum. Et sic, cum isti quatuor cæli tribus superioribus connumerentur, sunt in universo, secundum Rabanum, septem cæli corporales.

Tertio dicitur cælum metaphorice: & sic quandoque ipsa sancta Trinitas dicitur cælum propter ejus spirituales sublimitatem, & lucem: de quo celo exponitur diabolus dixisse (Ila. xiv. 12.) *Ascendam in cælum*, id est ad æqualitatem Dei. Quandoque etiam spirituales bona, in quibus est Sanctorum remuneratio, propter eorum eminentiam, cæli nominantur, ubi dicitur (Matth. v. 12.) *Merces vestra multa est in cælis*, ut Augustinus (Lib. I. de serm. Dom. in monte cap. v.) exponit. Quandoque vero tria genera supernaturalium visum, scilicet corporalis, imaginariæ, & intellectualis, tres cæli nominantur: de quibus Augustinus exponit (XII. sup. Gen. ad lit. cap. xxix. & xxxiv.) quod Paulus est raptus usque ad tertium cælum.

Ad primum ergo dicendum, quod terra se habet ad cælum ut centrum ad circumferentiam. Circa unum autem centrum possunt esse multe circumferentiæ. Unde terra existente, multi cæli ponuntur.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de celo secundum quod importat universalitatem creaturarum corporalium: sic enim est unum cælum tantum.

Ad tertium dicendum, quod in omnibus cælis invenitur communiter sublimitas, & aliqua luminositas; ut ex dictis patet (in corp. art.)

Ad quartum dicendum, quod visio Dei naturalem motum corporibus præbet: unde dicitur, quod suis naturalibus motibus faciunt verbum ejus.

Vel potest dici, quod naturale esset quod aqua undique esset circa terram, sicut aer undique (a) est circa aquam, & terram; sed propter necessitatem finis, ut scilicet anima

QUÆSTIO LXIX.

De opere tercij diei, quod dicitur in duos articulos divisum.

Deinde considerandum est de opere tercij diei, & circa hoc queruntur duo.

Primo de congregatione aquarum.

Secundo de productione plantarum.

ARTICULUS. I. 349

Utrum aquarum congregatio convenienter dicatur facta tertia die.

II. dist. xiv. art. 3.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod aquarum congregatio non convenienter dicatur facta tertia die. Ea enim que facta sunt prima, & secunda die, verbo factiois exprimuntur. Dicitur enim *Dixit Deus, fiat lux & fiat firmamentum*. Sed tertia dies dividitur duabus primis. Ergo opus tertia diei debuit exprimi verbo factiois, & non solum verbo congregationis.

2. Præterea. Terra prius undique erat aquis cooperta, propter hoc enim invisibilis dicebatur. Non erat ergo aliquis locus super terram in quo aque congregari possent.

3. Præterea. Quæ non sunt continuata ad invicem, non habent unum locum. Sed non omnes aquæ habent ad invicem continuitatem. Ergo non sunt omnes aquæ congregatæ in unum locum.

4. Præterea. Congregatio ad motum localem pertinet. Sed aquæ naturaliter videntur fluentes, & ad mare currentes. Non ergo fuit necessarium ad hoc divinum præceptum adhiberi.

5. Præterea. Terra etiam in principio sue creationis nominatur, cum dicitur: *In principio creavit Deus cælum, & terram*. Inconvenienter ergo dicitur tertia die nomen terræ imponi.

Sed in contrarium sufficit auctoritas Scripturæ.

Respondendum dicendum, quod hoc oportet aliter dicere secundum expositionem Augustini, & aliorum Sanctorum. Augustinus enim (Lib. I. super Gen. ad lit. cap. xv. & Lib. IV. cap. xxi. & xxxiv. & Lib. I. de Gen. contra Manich. cap. v. & vi.) in omnibus his operibus non ponit durationis ordinem, sed solum originis, & naturæ. Dicit enim prius creatam naturam spirituales informem, & naturam corporalem abque omni forma; quæ dicit primo significari nomine terræ, & aquæ; non quia hæc informitas formationem præcesserit tempore, sed origine tantum. Neque una formatio secundum eum præcessit aliam dura-

tionem, sed solum naturæ ordine. Secundum quem ordinem necesse fuit ut primo poneretur formatio supremæ naturæ, scilicet spiritualis per hoc quod legitur prima die lux facta. Sicut autem spiritualis natura præeminet corporali; ita superiora corpora præeminet inferioribus. Unde secundo loco tangitur formatio superiorum corporum, cum dicitur: *Fiat firmamentum*; per quod intelligitur impressio formæ celestis in materiam informem non prius existentem tempore, sed origine tantum. Tertio vero loco ponitur impressio formarum elementalium in materiam informem non tempore, sed origine præcedentem. Unde per hoc quod dicitur: *Congregentur aquæ, & appareat arida*, intelligitur quod materiam corporalem impressa est forma substantialis aquæ per quam competit sibi talis motus; & forma substantialis terræ, per quam competit sibi sic, videtur.

Sed secundum alios Sanctos (citatos quæst. LXVI. art. 1. in corp.) in his operibus etiam ordo durationis attenditur. Ponunt enim quod informatas materiam tempore præcessit formationem, & una formatio aliam. Sed informatas materiam secundum eos non intelligitur carentia omnis formæ: quia jam erat cælum, & aqua, & terra; quæ tria nominantur tanquam manifeste sensu perceptibilia: sed intelligitur informatas materiam carentia debita distinctionis, & consummata cuiusdam pulchritudinis. Et secundum hæc tria nomina posuit Scriptura tres informatas. Ad cælum enim, quod est superius, pertinet informatas tenebrarum, quia ex eo est origo luminis. Informatas vero aquæ, quæ est media, significatur nomine abyssi: quia hoc nomen significat quandam immensitatem inordinatam aquarum, ut Augustinus dicit contra Faust. (Lib. XXII. cap. xi.) Informatas vero terræ tangitur in hoc quod dicitur, quod terra erat inanis, seu invisibilis, per hoc quod erat aquis cooperta. Sic igitur formatio supremi corporis facta est prima die: & quia tempus sequitur motum cæli, tempus autem est numerus motus supremi corporis, per huiusmodi formationem facta est distinctio temporis, notis scilicet, & diei. Secundo vero die formatum est medium corpus, scilicet aqua, per firmamentum accipiens quandam distinctionem, & ordinem; ita quod sub nomine aquæ etiam alia comprehenduntur, ut supra dictum est (quæst. præc. art. 3.) Tertio vero die formatum est ultimum corpus, scilicet terra, per hoc quod discooperta est aquis; & facta est distinctio in infimo, quæ dicitur terræ, & maris. Unde satis congrue, sicut informatam terræ expresserat dicens, quod terra erat

invisibilis, vel inanis; ita ejus formationem exprimit per hoc quod dicit, *Et appareat arida*.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Augustinum (Lib. III. sup. Gen. cap. xx. & Lib. II. cap. viii. & vii.) ideo in opere tercij diei non videtur Scriptura verbo factiois, sicut in præcedentibus, operibus, ut ostendatur quod superiores formæ, scilicet spirituales Angelorum, & celestium corporum, sunt perfectæ in esse, & stabiles; formæ vero inferiorum sunt imperfectæ, & mobiles: & ideo per congregationem aquarum, & apparentiam aridæ impressio talium formarum designatur. *Aqua enim est, labiliter fluxa, terra stabiliter fixa*, ut ipse dicit in II. super Gen. ad lit. (cap. xi. in fin.) Secundum vero alios dicendum est, quod opus tercij diei est perfectum secundum solum motum localem. Et ideo non oportuit quod Scriptura uteretur verbo factiois.

Ad secundum patet solutio secundum Augustinum (loc. cit. in princ. corp.) quia non oportet dicere, quod terra primo esset cooperta aquis; & postmodum congregata, sed quod in tali congregatione fuerunt productæ. Secundum vero alios tripliciter responderetur, ut Augustinus dicit I. super Gen. ad lit. (cap. xi. non procul a fin.) Uno modo, ut aquæ in majorum altitudinem sine elevatæ in loco ubi sunt, congregatæ: nam mare est altius terra, ut experimento compertum est in mari rubro, ut Basilius dicit (hom. iv. hexam. ante med.) Secundo, ut dicitur, quod rarior aqua, velut nebula, terras tegebat, quæ congregatione densata est. Tertio modo, ut dicatur, quod terra posuit aliquas partes præbere concavas, quibus confluentes aquæ reciperentur. Inter quas prima videtur probabilior.

Ad tertium dicendum, quod omnes aquæ unum terminum habent, scilicet mare, in quod conflunt vel manifestis, vel occultis meatibus: & propter hoc dicuntur aquæ congregari in unum locum.

Vel dicit unum locum non simpliciter, sed per comparisonem ad locum terræ licet, ut sit sensus: *Congregentur aquæ in unum locum*, id est sortium a terra sicca. Nam ad designandam pluralitatem locorum aquæ subdit, quod *congregationis aquarum appellavit maria*.

Ad quartum dicendum, quod visio Dei naturalem motum corporibus præbet: unde dicitur, quod suis naturalibus motibus faciunt verbum ejus.

Vel potest dici, quod naturale esset quod aqua undique esset circa terram, sicut aer undique (a) est circa aquam, & terram; sed propter necessitatem finis, ut scilicet anima

(a) Editi omittunt est. Supplementum ex cod. Alcant.